

2. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Frizen v. Russia» від 24. 03. 2005. Остаточне 30.11.2005. URL : <https://surl.li/ryixky>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : затв. Законом України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://surl.lu/msgoef>

4. Ухвала Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 19.02.2019 у справі № 569/17036/118 (провадження № 51-598кмо19). URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79957677>

5. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 15.04.2024 у справі № 554/2506/22 (провадження № 51-4350кмо23). URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118558563>

Кладько Дарія Русланівна

студентка 308 групи СПРБ

навчально-наукового інституту права та психології НАВС

Науковий керівник:

Федотенко Андрій Валерійович

старший викладач кафедри кримінальної юстиції навчально-наукового інституту права та психології НАВС, кандидат юридичних наук

ЗАХИСТ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ПОЛОЖЕНЬ РИМСЬКОГО СТАТУТУ

Рівень захисту прав і свобод людини у кримінальному провадженні є одним із критеріїв оцінки рівня демократії та ефективності функціонування правової системи у конкретній державі.

Як зазначає Баулін О. В., забезпечення прав людини у кримінальному провадженні являє собою систему норм права (конституційного, кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого тощо), спрямованих на реалізацію, охорону і захист прав кожної особи, яка бере участь у кримінально-процесуальних відносинах, комплексна дія яких здійснюється засобом щодо їх застосування уповноваженими суб'єктами органів досудового розслідування, прокуратури і суду [с. 88, 4].

Особливого значення набуває саме аналіз захисту прав учасників кримінального судочинства. Законодавство України в цілому орієнтується на міжнародні стандарти, зокрема на положення Європейської конвенції з прав людини та практику Європейського суду з прав людини. Однак, важливо зауважити, що не менш вагомим також є врахування норм Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Так, 24 жовтня 2024

року набрав чинності Закон України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього», того ж дня набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього». Це важливі нормативно-правові акти для орієнтації національного законодавства в бік міжнародного.

Порівняльний аналіз національного законодавства та положень Римського статуту, який набрав чинності для України 1 січня 2025 року, допомагає краще усвідомити та дослідити роль міжнародного права в законодавстві України.

Так, права підозрюваного, обвинуваченого на національному рівні закріплені в ст. 42 КПК України. Зокрема, право підозрюваного, обвинуваченого знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують (п. 1, ч. 3 ст. 42 КПК України) [3]. Аналогічна норма міститься і в п. «а» ч. 1 ст. 67 Римського статуту, що обвинувачений має право бути негайно й детально поінформованим мовою, яку він розуміє повною мірою і якою він розмовляє, про характер, підстави та зміст пред'явленого йому обвинувачення [2]. Тут міжнародний документ є більш деталізованим, адже є уточнення щодо мови надання інформації особі, адже важливим є факт того, що особа повністю усвідомлює зміст обвинувачення. Крім того п. 18 ч. 1 ст. 42 КПК України, передбачає право підозрюваного, обвинуваченого користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави [3].

Захист є важливим критерієм у контексті кримінального судочинства. Так, згідно з п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК, підозрюваний, обвинувачений має право на першу вимогу мати захисника і зустріч із ним незалежно від часу в робочі, вихідні, святкові, неробочі дні до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – зустрічі без обмеження в часі та кількості у робочі, вихідні, святкові, неробочі дні; на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних діях; на відмову від захисника в будь-який момент кримінального провадження; на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених цим Кодексом та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, в тому числі у зв'язку з відсутністю коштів для оплати такої допомоги [3]. Схожа норма є і в Римському статуті, зокрема закріплена в пунктах «b» та «d» ч. 1 ст. 67, що обвинувачений має право мати достатньо часу й можливостей для підготовки свого захисту, а також вільно спілкуватися з обраним захисником в умовах конфіденційності; з урахуванням пункту 2 статті 63 бути присутнім на судовому розгляді, захищати себе особисто або за допомогою обраного ним захисника, бути повідомленим, якщо він не має

захисника, про це право й мати призначеного йому Судом захисника в будь-якому випадку, коли цього вимагають інтереси правосуддя, та безоплатно, якщо він не має достатньо коштів для оплати послуг захисника [2].

Важливим є право підозрюваного, обвинуваченого не свідчити проти себе. Норма, що гарантує таке право міститься в п. 4 ч. 3 ст. 42 КПК України та п. «g» ч. 1 ст. 67 Римського статуту.

Принцип змагальності гарантує й національне законодавство, і міжнародні стандарти. Зокрема, відповідно до п. 1 та 2 ч. 4 ст. 42 КПК України, обвинувачений також має право брати участь під час судового розгляду у допиті свідків обвинувачення або вимагати їхнього допиту, а також вимагати виклику і допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення; збирати і подавати суду докази [3]. У Римському статуті ця норма закріплена в пункті «e», ч. 1, ст. 67, а саме, що обвинувачений має право допитувати свідків, що дають показання проти нього, або мати право на те, щоб ці свідки були допитані, а також мати право на виклик і допит свідків, що дають показання на його користь, на тих самих умовах, які існують для свідків, що дають показання проти нього. Обвинувачений також має право висувати аргументи на свій захист і надавати інші докази, що є допустимими згідно із Римським статутом [2].

Розглянувши базові права обвинуваченого, варто звернути увагу на питання впливу посадового становища особи на можливість її притягнення до кримінальної відповідальності. Відповідно до ст. 27 Римського статуту, посадове становище глави держави або уряду, члена уряду або парламенту, обраного представника чи державної посадової особи в жодному разі не звільняє особу від кримінальної відповідальності згідно із цим Римським статутом та не є, саме по собі, підставою для пом'якшення покарання [2].

Отже, на основі проведеного аналізу, доцільно дійти до висновку, що норми КПУ України щодо прав підозрюваного та обвинуваченого в цілому відповідають нормам Римського статуту.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду. Міжнародний документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#n761 (дата звернення: 22.04.2026)

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 22.04.2026)

4. Баулін О. В. Забезпечення прав людини у кримінальному судочинстві України. Європейський правничий часопис. 2024. Вип. 2. С. 83–91.